

Att vara officer

Man skulle inte tro att många skulle söka sig till officersyrket i dag, men i själva verket är det eftersökt. Detta framhåller översten 1 gr Lennart Löfgrén i denna artikel i Svensk Tidskrifts serie "Att vara". Han tillhör armén, och det är naturligt att hans erfarenheter är hämtade därifrån. Han pekar på yrkets avigsidor: de oändliga utredningarna som sedan nonchaleras, vänsterextremisternas verksamhet mot vilken officerarna behöver mycket mer stöd från regeringen, formaliseringen och centraliseringen. Men han framhåller också dess ljusa sidor: den grundliga och omväxlande utbildningen, de många möjligheterna, den goda viljan hos de allra flesta att göra det bästa även under en motståndets tid som den nuvarande. Han ser trots allt med optimism på framtiden.

Skulle man vara alldeles korrekt borde rubriken egentligen lyda "Att vara regementsofficer". Ty den 1 juli i fjol fick krigsmakten ett nytt tjänsteställningssystem. Det var då underbefälen blev plutonsofficerare, underofficerarna blev kompaniofficerare och officerarna blev regementsofficerare. De allra flesta fick nya grader; sergeanten blev fänrik, fänriken blev löjtnant, kaptenen blev major och majoren blev överstelöjtnant för att nu ta några exempel. Och det var då som regementenas skräddare sydde på nya gradbe-teckningar för brinnande livet och det blev litet rörigt i största allmänhet på förbanden, när de flesta helt plötsligt stod där med nya titlar och grader.

Förvisso har förändringens vind också i andra hänseenden blåst över vår krigsmakt, och det här med tjänsteställningssystemet är ju bara en del av allt det nya. Eftersom det för den icke initierade kan vara svårt att hänga med i svängarna använder jag i fortsättningen benämningen officer i den gamla, hävdvunna bemärkelsen. Tilläggas bör att författaren tillhör armén och att förhållandena inom denna försvarsgren därför främst behandlas.

"Det finns många yrken i armén" står det på omslaget till arméns senaste rekryteringsbroschyr, där tre unga brunbrända kortklippta män i ledig fritidsklädsel ler mot varandra. På sidan 1 kan vi sedan läsa Olof Palmes ord om att "vår utrikespolitik kräver ett starkt försvar", ett uttalande som dock inte är särskilt förenligt med det sista försvarsbeslutet.

Bläddrar vi vidare i rekryteringsbroschy-

ren fram till avsnittet om regementsofficeren står bl a följande: "Regementsofficer — akademisk utbildning och betalt under tiden. Regementsofficerare är ledare och lärare. Alla läser därför bl a sociologi och pedagogik. Många dessutom matematik eller olika språk. Han planerar och leder utbildningen inom sitt ansvarsområde samt undervisar både befäl och värnpliktiga. Han måste därför kunna samarbeta inte bara med sina närmaste kolleger utan också med representanter för skolor, industrier, näringsliv och forskning. Och det finns stort utrymme för hans speciella intressen och kunskaper, om han exempelvis är ekonom, administratör eller tekniker. Han har ett ansvarsfullt jobb. Och han kan avancera långt. Han får inga studieskulder. Tvärtom. Han får betalt under studietiden. Direkt efter gymnasieskolans 3- eller 4-åriga linjer."

Stämmer då officerens vardag med vad som sägs på rekryteringsbroschyrens glättade papper? Ja, nog gör det så och visst finns det många yrken i yrket så att säga. Lärare och ledare har väl officeren alltid varit, även om betingelserna för yrkets utövande givetvis radikalt förändrats i takt med tiden. Självt gjorde jag rekryten som studentbeväring vid Jämtlands Fältjägare i Östersund 1939 utan en tanke på att ägna mig åt officersbanan. Men så kom kriget, framtiden var oviss och så blev det som det blev. Jag blev kvar i armén och jag vill genast säga, att jag aldrig ångrat valet av yrke. När jag nu — mer än 30 år efteråt — jämför hur rekryten har det idag och hur vi hade det 1939 kan jag förstås

konstatera att skillnaden är himmelsvid. Men vi for inte illa av den med våra dagars mått mätt hårda disciplinen och vi lärde oss mycket på kort tid.

När jag ser tillbaka på hur officerare och övrigt befäl bedrev vår utbildning på I 5, kan jag konstatera att den var mycket effektiv. Det klagas idag på att utbildningen inte är tillräckligt effektiv. Jag är inte alls säker på att den kritiken på alla punkter är berättigad. Mycket görs dock för att åstadkomma en förbättring. Det hör liksom till att man skall klaga på förhållandena när man gör sin militärtjänst, så även på effektiviteten. I varje fall när man utfrågas av opinionsundersökare.

Utbildningen

I dagens yrkesutbildning talas det allt mer om nödvändigheten av att ha praktik, att ha "stått på verkstadsgolvet", att veta hur det egentligen går till där nere på gräsrotsnivån. Kanske tänker man då inte på att officeren alltid har börjat sin yrkesutövning som en man i ledet, och samma är för övrigt fallet också med övriga befäls-kategorier. Efter den grundläggande utbildningen tillsammans med "vanliga" rekryter följer aspirantskola och därefter krigsskolan på Karlberg, innan officers-examen avläggs efter normalt dryga tre års utbildning. Under den tiden har skol-utbildningen varvats med trupptjänst, en utbildningsgång som sedan återkommer flera gånger under karriären.

Denna växling mellan trupptjänst, skolor, lärar- och stabstjänst, som pågår långt

upp i graderna, är något av ett styrkebälte. Man blir inte fastlåst i en befattning, man vidgar sina vyer på mer än ett sätt och man skaffar sig en erfarenhet som är nyttig för såväl en själv som för trupp och andra underlydande. Mycket av charmen i yrket ligger, enligt mitt förmenande, just i denna omväxling, även om en och annan måhända tycker att den obligatoriska vidareutbildningen är betungande. Två år efter officersexamen följer truppslagsskola, och efter ytterligare fyra års trupptjänst är det dags för den sista obligatoriska utbildningen, Militärhögskolans allmänna kurs om ungefär 8 månader. Den kursen leder bl a till befattningar som kompanichef i fred och bataljonschef i krig. Därutöver finns en rad kurser av varierande längd för specialister i t ex granatkastar-, sambands- och motortjänst.

För toppskiktet på den allmänna kursen följer så Militärhögskolans högre kurser. De är tvååriga med en undervisning på hög nivå i mer än en bemärkelse och utgör förberedelser för tjänstgöring vid förband, skolor, staber och förvaltningar i fred och krig. Ur de högre kursernas elit utväljs sedan de blivande generalstabsofficerarna vid armén liksom officerare avsedda för högre befattningar vid de övriga försvarsgrenarna. Det är alltså ingen överdrift att påstå att den svenska officerskåren får en utomordentligt grundlig utbildning. De som innehar toppbefattningar som förbandschefer och motsvarande och högre har verkligen fått visa vad de duger till på skolor och under praktisk tjänsteutövning i en omfattning som knappast före-

kommer inom annan statlig tjänst. Det förhållandevis stora antalet utländska elever vid Militärhögskolan visar, att vår högre stabsutbildning och tekniska utbildning har gott internationellt anseende.

Den hårda gallringen för de blivande officerarna börjar redan första sommaren. Många vill ägna sig åt yrket, och därför sällas åtskilliga bort redan före eller under aspirantskolan. De flesta förbanden har en mycket god rekrytering idag — och har haft det under flera år. Jag tror att det inte bara beror på det allmänt kärva arbetsmarknadsläget utan på att många ungdomar väljer yrket — inte av idealitet, den tiden är nog förbi — utan därför att det har så mycket att bjuda sin utövare. Det är intressant att konstatera att — i varje fall inom armén — många, vilka tänkt sig bli reservare eller värnpliktiga officerare, under utbildningens gång hör sig för om möjligheterna att gå över "på stat".

Utredningarnas tid

Tillströmningen till officersyrket är alltså idag mycket god. Samtidigt kan man inte undgå att märka att utvecklingen på senare år medfört bekymmer för den militära verksamheten såväl på högsta som lägsta nivå. Allmänna Försvarsförbundet tidskrift "Vårt Försvar" skriver bl a så här på ledarplats i nr 1/1973. "En stor "atmosfärförändring" har på senare år skett beträffande vårt totalförsvar. Man behöver inte gå långt tillbaka i tiden för att märka den. Vi kan nöja oss med att gå till läget före hösten 1966 för att finna en

helt annan attityd till vårt totalförsvaret. Förändringen har varit snabb. Att försvaret skulle *kompenseras för den reella pris- och lönestegringen* ifrågasattes 1965 av ingen. Erfarenheterna av den dittills tillämpade utvecklingsprocenten (2,5 %) för teknisk utveckling var goda och principen ansågs självklar. Att en överensstämmelse måste råda mellan målsättning och resurser var alla eniga om. Regler för *ordning och disciplin* var entydiga och respekterades. Varken freds- eller fältdisciplinen var i farozonen. *Sabotageverksamhet* och liknande verksamhet riktad mot försvaret var något som överhuvud taget inte förekom. Att arbeta inom totalförsvaret ansågs som *hedervärt*."

Trots att åtskilligt av positivt värde också skett inom försvaret under senare år har man, menar Vårt Försvare, hamnat i något som kan liknas vid en krissituation som inte enbart rör det ekonomiska läget utan även innefattar "den tilltagande negativa tonen mot försvaret".

Det är inte särskilt optimistiska tongångar detta, och det skall inte förnekas att problemen inom försvaret idag är många. 1972 års försvarsbeslut kastade ju omkull all rationell planering, och det är signifikativt för hur regeringen idag sköter försvarspolitiken att ÖB och försvarsgrensstaberna ännu inte hunnit utvärdera försvarsbeslutets konsekvenser! Tvåhundra (200!) manårs arbete utfört av högt kvalificerade officerare fick bokstavligen kastas i papperskorgen när regeringen med kommunisternas hjälp drev igenom ett försvarsbeslut, vars kostnadsram låg så

långt under de tidigare givna direktiven att det inte fanns något reellt underlag för vilka konsekvenserna skulle bli. Man tvingas nu till drastiska nedskärningar för att få debet och kredit att gå ihop. Utbildningstiden kortas av för dem som gör sin grundutbildning, repetitionsutbildningen måste också skäras ned eller helt ställas in för somliga förband, materielens livslängd måste utökas för att nämna några exempel.

Samtidigt som dessa ambitionssänkningar skall verkställas tas mycken kvalificerad arbetskraft i anspråk för utredningar av olika slag. Krigsmakten har i modern tid verkligen blivit utsatt för en ingående genomlysning utöver de rationaliseringar som skett — och sker — fortlöpande i "egen regi". Under 1972 berörde 17 statliga utredningar försvaret. Av dessa behandlade ett 10-tal grundläggande organisatoriska frågor. Riksrevisionsverket arbetar f n med sex projekt, och Försvarets rationaliseringsinstitut har ett 20-tal pågående projekt samt anmäler deltagande i ytterligare knappt tjugo. Läger man till detta att försvarets myndigheter själva håller på med drygt 80 projekt, att årskostnaderna för rationaliseringsarbetet inom försvaret går upp till 30 miljoner kronor och att omkring 300 personer arbetar med detta kan väl ingen undgå att konstatera att utredningsraseriet är ett faktum! Hur många timmar som läggs ned av officerare vid staber — i viss utsträckning också vid förband — för att förse detta otal utredningar med underlag för undersökningar vågar jag inte uttala mig

om. Men det är lätt att förstå att de måste vara många, och det underlättar sannernigen inte arméchefens, general Almgrens, vällovliga ambitioner att föra över personal från stabs- och förvaltningstjänst till trupptjänst. Det skulle utan tvekan vara välgörande om ÖB:s uttalande om att "långtgående ambitionssänkningar måste godtas" kom att gälla också detta våldsamma utredande. Och det är ju inte med böcker och papper vi skall slåss när allt kommer omkring.

Jag har uppehållit mig vid detta därför att jag är övertygad om att många skärpningar leder till minskad tillfredsställelse i arbetet bl a till följd av ökad centralisering och formalisering. De militära cheferna får inte bli byråkrater och portföljbärare utan måste fylla krigets krav på ledare. Överhuvud taget finns det risk för att befälet genom arbetstidsreglering, tjänstgöringslistor och allt vad det är som tillkommit den "fackliga vägen" börjar känna sig mera som tjänstemän än som militära chefer. Främst hos en del av de yngre, som så att säga vuxit upp med de nya förhållandena, föreligger viss benägenhet till "ansvar upphör" i och med att 8-timmarsdagen är över. Men det skall villigt erkännas att man även ser utomordentligt fina exempel på motsatsen, för att nu inte tala om det minst sagt uppoffrande arbete, som under krigsförbandsövningarna — eller repetitionsövningarna som man sade förut — läggs ned av det krigsplacerade befälet och inte minst då de som kompanichefer placerade reservofficerarna. Till syvende och sist är det ändock

krigets krav som måste styra utbildningen och den militära verksamheten överhuvud taget. Varje chef måste kunna fatta beslut, ta ansvar inte minst om sina underlydande och handla efter lägets krav.

Förändringens vind

Den förändringens vind som blåst och blåser även över Sverige har självfallet också satt sin prägel på den militära miljön, kanske mest ändå på verksamheten vid förbanden. Förr i tiden var det exempelvis inte tal om medinflytande i form av förbandsnämnder med regementschef jämte representanter för förbandet och soldaterna vid samma bord eller ett sådant påfund som t ex värnpliktsriksdagarna. Detta innebar dock inte att det var ett dåligt förhållande mellan befäl och trupp, tvärtom. Personalvård är verkligen ingenting nytt, även om en del tycks vilja påstå det.

Demokratiseringsprocessen har medfört vissa problem, även om de inte alls är så stora som en del vill göra gällande. Alldeles självklart måste den militära verksamheten — inom rimliga gränser — anpassas till utvecklingen i samhället i övrigt. Men eftersom krigets krav och det fullständiga lydnadskravet måste präglade utbildningen kan inte medinflytandet drivas hur långt som helst. De allra flesta värnpliktiga begriper detta och inser att detta är den enda framkomliga vägen. Tyvärr har det ju blivit så på senare år, att ett fåtal men desto mera högljudda värnpliktiga — i regel långt ut på vänsterkanten — bedrivit en verksamhet som

medfört en hel del trassel. Ett gott stöd på den punkten har dessa haft i kvällspressen och TV i första hand.

Och visst kan vänsterextremisterna på förbanden, trots att de är få, ställa till besvär. Den massjukanmälan som i vintaras lamslog utbildningen vid ett mellan-svenskt regemente är väl det mest flag-ranta exemplet härpå, en händelse som kan betecknas som en av den svenska krigsmaktens svartaste dagar på lång, lång tid. Att sedan 1973 års värnpliktsriksdag uttalade sin solidaritet med de "sjuka" soldaternas agerande är en skam och ett tecken på omognad, som bör stämma försvarsdepartement och försvarsstab till eftertanke. Befälet vid förbanden upplever idag en brist på stöd från politikernas och regeringens sida, som är minst sagt beklaglig.

Sabotageverksamheten vid förbanden är en olustig företeelse, och antalet sabotage har sedan 1968 ökat från 6 till 45 under 1971. Spridningen av anonyma flygblad och tidningar av typ "Fotfolket" har också ökat de senaste åren. Avsikten med de här till utformning och språkbruk ytterst motbjudande alstren torde vara att utså misstro mellan befäl och värnpliktiga. Jag har dock den bestämda uppfattningen att det övervägande flertalet soldater tar avstånd från dessa vedervärdiga produkter.

Eftersom man vet att verksamheten leds bl a från vissa studentkretsar i Lund och Umeå, som inte drar sig för att sprida lögnen av närmast ärerörigt slag om office-rarna, blir man beklämd över den brist

på kunskaper och moral som dessa akademiker besitter.

Svårigheterna i framtiden

Trots de negativa sidorna fungerar samarbetet mellan värnpliktiga och befäl i allmänhet bra, ja t o m mycket bra. Förbandsnämnderna är ett gott stöd för regementscheferna, och överhuvudtaget har ju dagens värnpliktiga många möjligheter att föra fram sina synpunkter utan att för den skull nämnder skall finnas på alla möjliga håll. Men det är nödvändigt och viktigt att försvarsministern och regeringen inte bara tar avstånd från den vänsterstyrda och för utbildning och trivsel i flera fall starkt försvårande verksamheten utan också ger förbandscheferna medel att ingripa på ett effektivt sätt, så att ordning och disciplin åter sätts i högsätet.

Även i skolan behövs en bättre information om försvaret som samhällsfunktion. Mycket skulle vinnas om eleverna gavs en saklig upplysning om varför vi har ett försvar och vilka förpliktelser detta medför för medborgarna i vårt land. Utan dessa förutsättningar och utan en positiv medverkan från truppen, där bl a självverksamhet måste till i större omfattning, blir inte utbildningsresultatet vad man har rätt att vänta. Alla har ett gemensamt ansvar, men det är märkligt hur lätt kverulanterna glömmer bort att även de värnpliktiga är skyldiga att lojalt bidra till ett gott resultat.

Man skulle kunna frestas tro att de svårigheter, som idag onekligen finns ute på förbanden, skulle medföra att gålusten

hos befälet har minskat. Mitt intryck är att så inte är fallet. Det är å andra sidan alldeles nödvändigt att freds- och fält-disciplinen stärks och att utbildningen, som bl a ÖB framhållit, görs än hårdare för att respekten för försvaret skall ökas såväl utåt som inåt. Att försvaret upplever något av en motvind just nu inte bara ekonomiskt har i många fall sporrat officerare och övrigt befäl till krafttag. Svå-

righeterna är till för att övervinnas menar man, försvarsbeslutet ser man som en utmaning. Så länge den svenska officerskåren har den inställningen finns ingen anledning att se pessimistiskt på framtiden. Att vara officer idag är inget lätt jobb, men genom sin mångsidighet är det ett yrke som har alla förutsättningar att locka vår moderna sunda ungdom.